

"Úgy nőtt fel egy nemzedék, hogy nem látott senkit dolgozni"

(Hírszerző, 2008 december 9.)

Az Út a munkához program biztosan kielégíti majd a tömegigényt, hogy az ingyenélőket most jól megregulázzuk, az viszont kérdéses, hogy a közfoglalkoztatási program visszavezeti-e az embereket a munkaerőpiacra, mondja a Hírszerzőnek adott interjújában Kállai Ernő, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa.

Ön történész, biztosan emlékszik, a kilencvenes évek elején volt vagy most van nagyobb konfliktus a romák és a nem romák együttélésében?

A kilencvenes évek eleje az én meggyőződésem és emlékeim szerint sokban hasonlított a jelenlegi helyzetre. A rendszerváltozás hatására nagy gazdasági válság volt. A munkanélküliség 1993-ban érte el a csúcát. Ebben az időszakban a romákkal és általában a kisebbségekkel és a külföldiekkel szemben különböző atrocitásokat követtek el. A jelenlegi helyzet hasonlít ehhez, de most rosszabbnak tűnik.

Felolvasnám pár mondatát. A kilencvenes évek elejéről írta 2000-ben, a Cigánynak lenni Magyarországon című kutatási jelentésben."A megélhetési problémához kapcsolatban megjelentek a társadalmi válságjelenségek is. A reménytelen helyzetbe került cigány emberek körében - a hasonló szociális helyzetben lévőkhez hasonlóan - ismét kialakult a 'megélhetési bűnözés', amely sokak számára az életben maradás egyetlen esélyét jelentette. A többségi társadalom pedig - mivel a rendszerváltozás megingatta mindenki anyagi helyzetét - hasonlóan szélsőséges válaszokat adott ezekre a jelenségekre: megújult ellenszenvvel fordult a cigányság felé." Ezt érvényesnek tartja a mai állapotra is?

Vállalható állítás, bár a kilencvenes évek elejéről írtam. A kilencvenes évek vége felé volt egy kis megnyugvás. Fellendült a gazdaság, sokan visszatáltak a munkaerőpiacra. Most a gazdasági helyzet és a társadalom kiábrándultsága miatt, úgy tűnik, újra elindult ez a folyamat. Akik tartósan munkanélkülivé válnak, ott is maradnak. Húsz év alatt nem nagyon sikerült erre megoldásokat találni, átstrukturálni a munkaerőpiacot vagy az oktatást.

Le lehet írni a mai helyzetet úgy, hogy vannak roma emberek, akik megélhetési bűnözésre kényszerülnek? Itt van például a 20 ezer forint alatti vidéki lopások ügye.

Vannak ilyen emberek, akár romák, akár nem romák. Akik tartósan munkanélküliek, és nem látják, hol van a kiút, valóban követnek el ilyet. Megszaporodott az ilyen cselekmények száma. Ez nagyon rossz, mert a társadalom széteséséhez vezet. Úgy élik meg az emberek, teljesen jogosan, hogy az állam nem tudja megvédeni őket. Az állam nem teljesíti azokat a feladatait, amelyeket kellene. Azt kérdezik: Hol van a rendőrség? Hol van az önkormányzat, hol van az állami mechanizmus? És az emberek nem tudnak védekezni ez ellen.

Úgy tűnik, beszélni sem tudunk erről értelmesen.

Etnikai problémává tették. Azt kellene megnézni, ha lenne ilyen tudományos kutatás, hogy azok között, akik ilyen típusú bűncselekményt követnek el, milyen arányban reprezentált a roma közösség vagy bármely más etnikum. És ezeknek az embereknek milyen a szociális helyzete? Ha az derülne ki, hogy ők a legmélyebb szegénységben élők, akkor is bűncselekmény, amit meg kell torolnia az államnak, ez nem kérdés, de már lehetne gondolkodni azon, miért kerülnek ebbe a helyzetbe.

1993-ban az aktív korban lévő romák 29 százaléka volt foglalkoztatott, most 25 százaléuk. Az egyik alapproblémát az eltelt 15 évben nem igazán sikerült kezelni.

Nagyon úgy tűnik, nem lehet ennyi idő alatt komoly változást elérni. Lehet, hogy naivak voltunk. Lehet, hogy erre két emberöltőre van szükség vagy többre, nem tudom. Az viszont kétségtelen, hogy ez a kérdés nem oldódott meg. De még az sem biztos, hogy jó irányba megyünk. Nekem egyre inkább az a meggyőződésem, hogy az állandóan újratermelő munkanélküliség oka az oktatás. Nem gondolták át komolyan, miért esnek ki ezek az emberek az oktatási rendszerből. Mi lesz ezután belőlük?

Valahol itt lehet ennek a problémának a gyökere. Az már csak ennek a következménye, hogy nincs munkájuk és megélhetésük. Úgy nő fel egy generáció, hogy még a környéken sem lát olyan embereket, akik dolgoznának. Ekkor nagyon kicsi a családi motiváció. Mivel ösztönözzék arra őket, hogy bármi áron húzzák végig magukat az iskolán, bármilyen is az

nekik? Nincsenek előttük példák, amelyek ösztönöznék őket. Az iskola pedig nem könnyíti meg a dolgokat.

A monoki modellről azt mondta, önkormányzati kényszermunka. Mit gondol az Út a munkához programról? Épp csak említés történik benne arról, hogy erre a közfoglalkoztatási programra majd szakképzés is épülhet.

A monoki modell esetében csak azért emeltem fel a szavam, mert jogellenes megoldásokat alkalmaztak. Lehet, hogy tartalmában sok a hasonlóság a kettő között, a különbség az, hogy az utóbbi nem jogellenes, jogszabály-módosítással kívánják megoldani. És úgy tűnik, politikai konszenzus van ebben. Az más kérdés, hogy tartalmát tekintve lesz-e értelme. Nyilván ki fogja elégíteni a tömegigényt, hogy az "ingyenélőket" most megregulázzuk.

Azzal egyetértek, hogy az embereket vissza kell vezetni a munkaerőpiacra. De évek óta mondom, nem biztos, hogy a közmunka ide vezet vissza. Átmeneti megoldásnak jó. Az emberek nem ülnek otthon tétlenül, hanem kapnak lehetőséget. De ez nem perspektíva.

És itt megint visszajutunk az oktatási rendszerhez. Miért ül otthon ennyi ember? Egyrészt azért, mert nincs munka a környéken. Ha meg van, akkor nem tudnak bekapcsolódni, mert képzetlenek. Most sokan elmennek majd közmunkára. Én is azt gondolom, menjenek el, és dolgozzanak, mert az hozzátartozik a méltóbb emberi élethez. De tartósan megoldani nem fog semmit.

Mennyiben tekinthető ez a program a monoki modell hatásának?

Ez a program hamarabb volt, mint a monoki ötlet. A törvényjavaslatnak volt egy előzetes változata tavasszal, és csak utána született a monoki rendelet. Az sokkal jobban hasonlított rá, inkább olyan, mintha abból merítették volna az ötletet a monokiak. Amikor a monoki rendelet nyilvánosságra került, utána formálták át ilyenné az Út a munkához programot.

Milyen mondatra alapozta nyilatkozatát, hogy a rendőrség ne zárja ki reflexből az etnikai indítatást a pécsi kettős gyilkosság ügyében?

Azt nyilatkozta a helyi szóvivő, hogy a nyomozás jelenlegi adatai alapján ez kizárható. Erre

aztán azt mondta az országos rendőrfőkapitány meg a bűnügyi főigazgató is, hogy elhamarkodott dolog volt. Nagyon örültem, hogy nem nekem kell elmagyarázni: ahhoz, hogy ilyen motívumot egyáltalán vizsgálni lehessen, tettesre vagy legalább gyanúsítottira van szükség.

Viszont a mondat folytatása az volt, hogy az áldozat a látókörükben volt, a rendőrség ismerte. És már itt kriminalizálták az embert, amikor még azt sem lehetett tudni, hogy ez az eset összefügg-e azzal vagy sem. Ez reflexszerű magatartás volt, hiszen etnikai indíttatás biztosan nem volt, mert Magyarországon ilyesmi elképzelhetetlen, akkor biztos a másik, mert ezek úgymint bűnözők.

Arra kívántam felhívni a figyelmet, hogy ne ítéljünk elhamarkodottan. Arról én nem tehetek, hogy politikusok, köztük roma politikusok előreszaladtak az ügy megítélésében. Ahogy a rendőrségnek nem szabad rögtön kijelentenie, hogy nem ilyen és ilyen indíttatású cselekmény volt, úgy másnak sem szabad. Nincs semmi bizonyítékunk. A rendőrségtől csak azt kértem, legyen rá bizonyíték, bármi is volt az indíték. Ez a bizonytalanság a legrosszabb. Derüljön ki, mi volt. Ez sokak számára megnyugvást hozna. És lehetne látni, mi ellen kell harcolni igazából.

Most akkor van roma ügy vagy csak szociális probléma van?

Még a roma politikusok sem tudják. Nincs egységes álláspont. Van, aki azt mondja, csak szegény-kérdés van, nem szabad semmit etnicizálni. Én ezt el tudom fogadni, sokáig még hittem is benne. De tételezzük fel, hogy most hirtelen megszűnik a szegénység, kitör a jólét holnaptól kezdődően. Akkor mindenki szeretni fogja a cigányokat Magyarországon? Ez így számomra kicsit elképzelhetetlen.

Ön szerint tartozik a társadalom a romáknak a történelem során elszenvedett kirekesztésért?

Ilyet sosem mondtam. És nem is várható el a többségi társadalomtól, hogy egyedül levezényelje ezt a dolgot. A roma közösség aktív és tevékeny részvétele nélkül elképzelhetetlen, még gondolkodni sem érdemes rajta nélküle. A roma közösség ugyanannyival tartozik az integráció megvalósításáért, mint a többségi társadalom. Külön soha nem fog menni.

Mostanában vidéken gyakran találkozni olyasmivel, hogy a romák is szeretnének felállítani valami járőrszolgálatot, hogy biztonságban érezzék magukat.

Most nyilvánvalóan nagy a félelem, és ilyen nem normális védelmi reakciók indulnak be, mint a roma polgárőrség. Én is hallottam róluk. Ez hosszú távon nem megoldás, csak eseti kezelés. De annyi haszna van, hogy felrázza a közösséget. Ha ők maguk nem veszik kezükbe a sorsuk intézését, ha nem tudnak kiállni, artikulálni az érdekeiket, és nem tudják ehhez hozzátenni saját akaratukat és gondolataikat, akkor - mint az elmúlt húsz év mutatja - nem történik semmi.

Messze van a roma közösség a szervezettségtől.

Nagyon messze. Nincs semmilyen szervezett mozgalom. Sokan azt mondják, nem is kell. Ez felfogás kérdése. A múltkor valaki azt írta, hogy én azt mondtam, szervezzenek pártot. Dehogyan mondtam! Csak azt próbáltam elmagyarázni, ha valaki érdeket akar érvényesíteni, annak megvannak az eszközei és módszerei. És nem az a módszere, hogy kérvényeket írunk, mert az senkit nem fog érdekelni. Vagy ha igen, akkor valamit odavetnek nekünk, legyetek vele boldogok. A roma közösségnek ebben aktívan részt kell vennie, alakítania kell az egész jövőjét. Csak várni, hogy valami történjen, és jöjjön egy jó kormány, amelyik majd megoldja? Soha nem lesz ilyen.